ΕΤΟΣ Γ'. Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῇ 8 Σεπτεμβρίου 1913 ΑΡΙΘ. 142.

ΠΟΙΜΗΝ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗι ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΑΠΑΝΗι ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ'.

Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

«Ἰδού, εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην,
» ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ· ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν
» σήμερον Σωτήρ, ὅς ἐστι Χριστὸς Κύριος».
(Λουκ. β'. 10)

Εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν ἡρμηνεύσαμεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ τρίτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως τὸ πραγματευόμενον περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἄς ὁμιλήσωμεν ἤδη ἐκτενέστερον περὶ τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καταδεικνύοντες ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν ἐγεννήθη ἐκ τῆς γυναικὸς ἐκείνης, ἐξ ἧς ἔπρεπε νὰ γεννηθῇ, καὶ ὅτι ἐγεννήθη ἀκριβῶς κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον, καθ' ὃν ἔμελλε νὰ γεννηθῇ.

Οἱ πάντες ἐνθυμεῖσθε ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν οἱ πρωτόπλαστοι, καὶ ἐν τῷ προσώπῳ ἐκείνων καὶ ἡμεῖς, ἔπεσαν τὴν θανάσιμον ἐκείνην πτῶσιν, ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο Σωτῆρα. Ἀλλ' ἐκ τίνων ἔμελλε νὰ προέλθῃ ὁ ἐπηγγελμένος οὗτος Σωτήρ; Ἐκ τίνων ἔμελλε νὰ ἕλκῃ τὸ γένος; Ἡ πρώτη ἐπαγγελία ὥριζεν ἐκ γυναικός, τ. ε. ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· *«καὶ ἔχθραν θήσω ἀναμέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον » τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρ» ματος αὐτῆς· αὐτός σου τηρήσει κεφαλήν».* Ἀλλ' ἐκ ποίου λαοῦ τοῦ

ἀνθρωπίνου γένους; Τοῦτο καθώριζεν ἡ δευτέρα ἐπαγγελία. Ἐκ τοῦ λαοῦ ἐκείνου τοῦ ὁποίου γενάρχης εἶναι ὁ Ἀβραάμ. «*Καὶ ἐνευλογηθή-» σονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου*». Ἀλλ' ἐκ ποίας φυλῆς τοῦ ἐκ τοῦ Ἀβραὰμ ἕλκοντος τὸ γένος λαοῦ; Τοῦτο καθώρισε διὰ τοῦ στόματος τοῦ θνήσκοντος Ἰακώβ. Ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα τοῦ τετάρτου υἱοῦ τοῦ Πατριάρχου Ἰακώβ. «*Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ » Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται· » καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν*». Ἀλλ' ἐκ ποίας οἰκογενείας τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα; Τοῦτο καθώρισε τελευταία τις ἐπαγγελία διὰ τοῦ Προφήτου Ἠσαΐου προκηρυχθεῖσα, ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἰεσσαί, πατρὸς τοῦ Δαυΐδ. «*Καὶ ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς » ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα τοῦ Θεοῦ*». Ἰδοὺ ἡ μεγαλοπρεπὴς σειρὰ τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ προφητειῶν περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἔχομεν ἐνταῦθα τέσσαρας κύκλους. Ἐν πρώτοις ὁ μέγας κύκλος, ἤτοι ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἔπειτα κύκλος μικρότερος, ἤτοι ὁ ἐκ τοῦ ὄγκου τῶν ἐθνῶν ληφθεὶς ἰδιαίτερος λαός, ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα κύκλος ἀκόμη μικρότερος ἤτοι ἡ ἐκ τοῦ λαοῦ τούτου ληφθεῖσα καὶ προτιμηθεῖσα φυλή. Τέλος, τέταρτος κύκλος ἀκόμη στενότερος, ἤτοι ἡ ἐκ τῆς φυλῆς ταύτης ἐκλεγεῖσα οἰκογένεια, ἐξ ἧς ἔμελλε νὰ προέλθῃ ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν.

Ἂς μεταβῶμεν τόρα ἀπὸ τὰς ἐπαγγελίας εἰς τὰ πραγματοποιηθέντα, ἀπὸ τὰ προλεχθέντα εἰς τὰ ἐπαληθεύσαντα, ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, εἰς τοὺς νέους χρόνους, ἀπὸ τὴν Γένεσιν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, ἀπὸ τοὺς Προφήτας, τοὺς μακρόθεν κατιδόντας, εἰς τοὺς Ποιμένας καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκ τοῦ πλησίον ἰδόντας καὶ λατρεύσαντας τὸν Σωτῆρα. Ἐξετάσωμεν καὶ παραβάλωμεν πάντα ταῦτα. Εἶναι υἱὸς γυναικός, εἶναι ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὁ Σωτήρ, τοῦ ὁποίου τὴν γέννησιν προσκυνοῦμεν; Εἶναι ἐξ ἡμῶν, ἄνθρωπος δηλονότι κατὰ πάντα ὅμοιος ἡμῖν, ἐκτὸς μόνης τῆς ἁμαρτίας; Καὶ τίς δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ;.... Ἀλλ' ἐὰν ἦναι, ὅπως ἡμεῖς, υἱὸς γυναικός, ἐὰν ἦναι, ὅπως ἡμεῖς ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἶναι ἆρά γε καὶ ὅπως προεκήρυξαν τοῦτον οἱ προφῆται, ἐκ τῆς βασιλικῆς δηλονότι οἰκογενείας τοῦ Δαυΐδ, καὶ διὰ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τοῦ Δαυΐδ ἐκ τῆς ἡγεμονικῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα, καὶ διὰ τῆς ἡγεμονικῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα ἐκ τοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποίου πατὴρ εἶναι ὁ Ἀβραάμ; Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ περιμείνωμεν ὅπως ἡλικιωθῇ ὁ Ἰησοῦς καὶ περιέλθῃ τὰς χώρας τῆς Ἰουδαίας· δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ περιμείνωμεν τὴν Χαναναίαν νὰ κραυγάσῃ πρὸς αὐτόν. «*Ἐλέησόν με, Κύριε, Υἱὲ Δαυΐδ*», ἢ τοὺς μετὰ βαΐων καὶ κλάδων ὑποδεξαμένους αὐτὸν ἐν Ἱερουσαλὴμ νὰ κραυγάσωσιν. «*Ὡσαννὰ τῷ Υἱῷ Δαυΐδ*», ἀρκεῖ νὰ ἀνοίξωμεν τὴν πρώτην σελίδα τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τῆς πρώτης ταύτης σελίδος νὰ ἀναγνώσωμεν τὰς πρώτας λέξεις. «*Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαυΐδ, υἱοῦ » Ἀβραάμ. Ἀβραὰμ ἐγέννησε τὸν Ἰσαάκ. Ἰσαὰκ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ· Ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ*» καὶ ἐφεξῆς τὰ ἑπόμενα τὰ ὁποῖα συνοψίζομεν καὶ ἡμεῖς, ὅπως αὐτὸς οὗτος ὁ Εὐαγγελιστής, εἰς ὀλίγας λέξεις. «*Ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαυΐδ, γενεαὶ δεκα-» τέσσαρες· καὶ ἀπὸ Δαυΐδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος γενεαὶ δεκα-*

» *τέσσαρες· καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ»* τοῦ υἱοῦ τῆς Μαρίας, τὴν ὁποίαν εἶχε μνηστευθῆ ὁ Ἰωσήφ, ὅστις καθὼς καὶ ἡ Μαρία κατήγοντο ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα καὶ ἐκ τοῦ οἴκου Δαυΐδ, ἐπίσης «*γενεαὶ δεκατέσσαρες*». Ἐξ ὅλων τούτων καταδείκνυται ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγεννήθη ἐκ τῆς οἰκογενείας ἐκείνης, ἐξ ἧς κατὰ τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ κηρύγματα τῶν προφητῶν ἔμελλε νὰ γεννηθῇ. Μεταβῶμεν ἤδη εἰς τὸ δεύτερον, ἤτοι εἰς τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη καθ' ὃν χρόνον ἔμελλε νὰ γεννηθῇ.

Τὸν χρόνον τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως προεῖπον καὶ προσδιώρισαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνδρες, οἱ Πατριάρχαι καὶ οἱ Προφῆται. Ὁ Ἰακὼβ προαισθανθεὶς τὸ τέλος τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς καλεῖ τοὺς δώδεκα υἱοὺς αὐτοῦ καὶ προλέγει εἰς ἕκαστον τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσιν εἰς τὴν φυλήν, τῆς ὁποίας ἕκαστος αὐτῶν εἶναι γενάρχης. Ἔρχεται ἡ σειρὰ τοῦ Ἰούδα, πρὸς τὸν ὁποῖον λέγει. Ἰούδα, σὲ θὰ προσκυνήσωσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου καὶ θὰ κατακυριεύσῃς τῶν ἐχθρῶν σου. Τὸ βασιλικὸν σκῆπτρον δὲν θὰ λείψῃ ἐκ τῆς φυλῆς σου καὶ ἡ ἡγεμονία ἐκ τῆς χειρὸς τῶν ἀπογόνων σου, ἕως οὗ ἔλθῃ ὁ προσδοκώμενος, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἐλπίζωσι πάντα τὰ ἔθνη· «*ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν*». Προλέγει δηλονότι ὁ Ἰακώβ, ὅτι ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ θὰ συνέβαινεν οὔτε ἐνωρίτερον, οὔτε βραδύτερον τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἡ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, ἡ ἰσχυροτάτη τῶν δώδεκα φυλῶν καὶ ἡ μόνη παραμείνασα πιστὴ εἰς τὸν Θεόν, ἔμελλε νὰ ἀπολέσῃ τὸ βασιλικὸν σκῆπτρον, τὸ ὁποῖον θὰ περιήρχετο εἰς χεῖρας ξένου.

Ἀπὸ τῆς προρρήσεως ταύτης τοῦ Ἰακὼβ ἔχει παρέλθη χιλιὰς καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν, ὁπότε ὁ τελευταῖος τῶν μεγάλων προφητῶν, ὁ ἐν Βαβυλῶνι αἰχμάλωτυς προφήτης Δανιὴλ προσδιορίζει τὸν χρόνον τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσεως ἀκριβέστερον. Ὁ Δανιὴλ προσεύχεται· κατὰ τὴν ἁγίαν δὲ ἐκείνην ὥραν παρουσιάζεται πρὸς αὐτὸν ἐν μορφῇ ἀνθρώπου ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριὴλ καὶ λέγει, «Δανιὴλ πρόσεξον νὰ ἐννοήσῃς τοὺς λόγους μου. » Ἀφ' οὗ παρέλθωσιν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως » τοῦ περὶ ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ διατάγματος, ἡ ἀδικία θὰ » καταλυθῇ, ἡ ἁμαρτία θὰ λάβῃ τέλος, ἡ ἀνομία θὰ ἐξαγνισθῇ, ἡ αἰώ» νιος δικαιοσύνη θὰ ἔλθῃ ἐπὶ τῆς γῆς, αἱ προφητεῖαι πᾶσαι θὰ ἐκπλη» ρωθῶσι καὶ ὁ Ἅγιος τῶν Ἁγίων θὰ λάβῃ τὸ χρίσμα....» Ἐξακολουθῶν δὲ ὁ Ἄγγελος προσθέτει: «Λοιπόν, ἀφ' οὗ ἐκπνεύσωσιν αἱ 69 ἑβδο» μάδες τῶν ἐτῶν, περὶ τὰ μέσα τῆς ἑπομένης, ἥτις ἔσται ἡ τελευταῖα, ὁ » Χριστὸς θὰ θανατωθῇ, ὁ δὲ λαός, ὅστις θὰ ἀρνηθῇ αὐτόν, δὲν θὰ ἦναι » πλέον λαὸς αὐτοῦ, αἱ θυσίαι καὶ αἱ σπονδαὶ θὰ παύσωσι, καὶ τὸ βδέ» λυγμα τῆς ἐρημώσεως ἔσται ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἡ ἐρήμωσις θὰ παραμείνῃ » ἕως τῆς συντελείας καιροῦ». Τοιαύτη ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ προφητεία τοῦ Δανιήλ, ἥτις καθορίζει ἐπακριβῶς τὸ ἔτος τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσεως, ἐν ᾧ ἡ τοῦ Ἰακὼβ προσδιώριζε τὴν ἐποχήν.

Μεταβῶμεν ἤδη εἰς τὰς διηγήσεις τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου, καὶ παραβάλωμεν τὰς χρονολογίας. Πότε ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη ; Ἀκριβῶς καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ ἀπ' αἰώνων εἰς χεῖρας τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα εὑρισκομένη ἡγεμονία ἀφῃρέθη ἀπ' αὐτῆς καὶ ἐδόθη εἰς χεῖρας ξένου, Ἡρώδου τοῦ Ἰδου-

μαίου. Οὕτως ἐξεπληρώθη ἡ προφητεία τοῦ Ἰακώβ. Ἀριθμήσατε τώρα ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ περὶ ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ Διατάγματος Ἀρταξέρξου τοῦ Μακρόχειρος ἑβδομήκοντα ἑβδομάδας ἐτῶν, ἤτοι 490 ἔτη καὶ θὰ εὑρεθῆτε ἀκριβῶς πρὸ τοῦ Σταυροῦ, καθ' ἣν στιγμὴν παρέδιδεν ὁ Σωτὴρ τὸ πνεῦμα. Ἀφαιρέσατε τὰ ἔτη τὰ ὁποῖα ἔζησεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θὰ συναντήσετε τὸν Σωτῆρα ἐν τῇ φάτνῃ. Οὕτως ἐξεπληρώθη κατὰ γράμμα καὶ ἡ προφητεία τοῦ Δανιήλ, ὅπως καὶ ἡ τοῦ Ἰακώβ, ἐξ ὧν συνάγεται τὸ ἀδιαφιλονείκητον συμπέρασμα, ὅτι ὄντως ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον, καθ' ὃν ἔμελλε νὰ γεννηθῇ.

Χριστιανοί μου ἀγαπητοί! Ἃς ὑμνολογήσωμεν καὶ ἡμεῖς μετὰ τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας τὸν ἐπὶ γῆς τεχθέντα Σωτῆρα λέγοντες. «*Ἡ ἀλή-» θεια ἦλθεν· ἡ σκιὰ παρέδραμε· καὶ Θεὸς ἀνθρώποις ἐκ παρθένου πεφα-» νέρωται, μορφωθεὶς τὸ καθ' ἡμᾶς καὶ θεώσας τὸ πρόσλημα. Διὸ Ἀδὰμ » ἀνανεοῦται σὺν τῇ Εὔα, κράζοντες. Ἐπὶ γῆς εὐδοκία ἐπεφάνη σῶσαι » τὸ γένος ἡμῶν*».

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ

ΟΜΙΛΙΑ Λ'.

Δ'. Η ΘΕΙΑ ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ

«Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαρι-» στεῖτε· τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰη-» σοῦ εἰς ὑμᾶς». (Α' Θεσσαλ. 5, 17).

Ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, ὁ Παῦλος ὠνομάζετο προηγουμένως Σαῦλος καὶ Σαούλ· ἦτο δὲ φανατικὸς Φαρισαῖος καὶ ὡς τοιοῦτος ἐμίσει φοβερὰ τοὺς Χριστιανούς. Ἐθεώρει αὐτοὺς ὡς αἱρετικοὺς τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, καὶ ἂν ἠδύνατο νὰ τοὺς ἐξαφανίσῃ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, θὰ τὸ ἔκαμνε πολὺ εὐχαρίστως. Πρὸς τοῦτο μάλιστα εἶχεν ἀποφασίσει νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Δαμασκόν, ἀρχαιοτάτην πόλιν τῆς Συρίας πρὸς βορρᾶν τῆς Γαλιλαίας, διὰ νὰ καταδιώξῃ τοὺς ἐκεῖ Χριστιανοὺς ὅπως εἶχε τρομοκρατήσει πρὸ ἡμερῶν καὶ τοὺς Χριστιανοὺς τῶν Ἱεροσολύμων. Ἀλλὰ γνωρίζετε ποῖον θαυμαστὸν ὅραμα εἶδεν ὁ Παῦλος εἰς τὸν δρόμον πρὸ τοῦ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας του. Ὁ Χριστὸς ἐφανερώθη εἰς αὐτὸν ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ μέσου ἑνὸς λαμπροτάτου φωτός, τὸ ὁποῖον ἐθάμβωσε τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ μὲ μίαν φωνήν, λέγουσαν· «Σαούλ, » Σαούλ, τί με διώκεις; Σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν». Αὐτὸ ἤρκεσε διὰ νὰ συνέλθῃ ὁ Παῦλος εἰς ἑαυτόν· διὰ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν μεγάλην του πλάνην καὶ διὰ νὰ πιστεύσῃ ἐξ ὅλης του τῆς ψυχῆς εἰς τὸν Χριστόν. Ἔκτοτε δὲ ἀπέβη ὁ πλέον ἀφωσιωμένος μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ, ὁ θερμότερος κῆρυξ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων Ἀπο-

στόλων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἄνωθεν φωτισθεὶς καὶ ὁδηγηθεὶς εἰς τὴν μελέτην τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, ἐνεβάθυνεν εἰς τὸ νόημα τοῦ Εὐαγγελίου περισσότερον παντὸς ἄλλου. Ἐκτὸς δὲ τούτου καθὼς εἶναι ὁ Παῦλος ὁ τέλειος καὶ πιστὸς διερμηνεὺς τοῦ πνεύματος τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ, εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ κυριώτερος διαμορφωτὴς τοῦ ἀρχαίου χριστιανικοῦ εὐχολογίου. Οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοὶ παρέλαβον τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ εὐχολογίου των ἀπὸ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου. Δὲν εἶναι ἄσκοπον λοιπὸν ἀφοῦ εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν ὡμιλήσαμεν περὶ τῆς θείας λατρείας ἐν σχέσει μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ, νὰ ἐξετάσωμεν σήμερον τὸ αὐτὸ ζήτημα ἐν σχέσει μὲ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Παύλου, τοῦ ἐξόχου τούτου μαθητοῦ καὶ ἀποστόλου τοῦ θείου ἱδρυτοῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὡρισμένους τύπους προσευχῶν, τὰς ὁποίας νὰ ἀπαγγέλλωμεν, ὅπως π. χ. τὸ Πάτερ ἡμῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἰς τὰς ἰδιαιτέρας προσευχὰς καὶ εἰς τὴν ἐπ᾽ Ἐκκλησίας κοινὴν τῶν Χριστιανῶν λατρείαν, δέν μας ἐκληροδότησεν ὁ μακάριος Παῦλος εἰς τὰς σωζομένας θεοπνεύστους δεκατέσσαρας ἐπιστολάς του. Ἤθελε, φαίνεται, ν᾽ ἀφήσῃ ἐλευθέρους ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τοὺς πρὸς οὓς ἔστειλε τὰς ἐπιστολάς του ταύτας Χριστιανοὺς νὰ μεταχειρίζωνται εἰς τὰς θρησκευτικάς των ἀνάγκας τοὺς ὡραιοτάτους ψαλμοὺς τοῦ προφητάνακτος Δαβίδ, τῶν ὁποίων χρῆσιν μεγάλην κάμνομεν καὶ σήμερον ἡμεῖς, ἢ νὰ διατυπώνουν ἰδικάς των προσευχὰς σύμφωνα με τὰς ὑπαγορεύσεις καὶ ἐμπνεύσεις τοῦ θερμοτάτου χριστιανικοῦ αἰσθήματός των. Τούτου ἕνεκα τόσῳ μόνον ἔκαμνεν ὁ Παῦλος· προέτρεπε δηλ. τοὺς προσφιλεῖς του Χριστιανοὺς νὰ προσεύχωνται πάντοτε καὶ νὰ εὐχαριστοῦν τὸν Θεὸν εἰς πᾶσαν περίστασιν τῆς ζωῆς των· διότι αὐτό, λέγει, ἐπιθυμεῖ ὁ Θεὸς νὰ κάμνωμεν οἱ Χριστιανοί, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς μᾶς ἐδίδαξε διὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ παραδείγματός του. » Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε· τοῦτο γὰρ θέλημα » Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς». Κάθε περιστατικὸν τοῦ καθημερινοῦ σας βίου, εἴτε εὐχάριστον εἶναι τοῦτο εἴτε λυπηρόν, πρέπει, λέγει, ὦ Χριστιανοί, νά σας δίδῃ ἀφορμὴν εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ὁποίαν δύνασθε νὰ ἐκδηλώνετε ὄχι μόνον διὰ τῆς συμμετοχῆς σας εἰς τὰς κοινὰς προσευχὰς τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς κατ᾽ ἰδίαν ψαλμῳδίας ὕμνων καὶ ᾠδῶν θρησκευτικῶν. «Πληροῦσθε ἐν Πνεύματι, λαλοῦν-» τες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς,.... εὐχαριστοῦν-» τες πάντοτε ὑπὲρ πάντων.... τῷ Θεῷ καὶ πατρί, ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις » ἐν φόβῳ Χριστοῦ».

Πρῶτον λοιπόν, ἀγαπητοί, τὸ ὁποῖον μᾶς διδάσκει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος σχετικῶς μὲ τὸ ζήτημα τῆς θείας λατρείας, εἶναι τοῦτο· ὅτι δηλ. ἡ συχνὴ καὶ ἀδιάλειπτος εὐχαριστία τοῦ φιλανθρωποτάτου Θεοῦ εἶναι θεῖον θέλημα. Ἡ εὐχαριστία δὲ αὕτη πρὸς τὸν Θεὸν δύναται νὰ ἐκφρασθῇ κατὰ δύο τρόπους, εἴτε μὲ μίαν προσευχὴν νοερὰν ἢ καὶ προφορικήν, εἴτε καὶ μὲ ψαλμῳδίαν, νοερὰν ἐπίσης ἢ καὶ ἔκφωνον. Εἰς τὰς προσευχάς του δὲ ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ εὔχεται πρὸς τὸν Θεὸν ὄχι μόνον χάριν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ καὶ χάριν τοῦ πλησίον. Τοῦτο ὑπαγορεύει ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀδελφικὴ ἀγάπη τῶν Χριστιανῶν, τὴν ὁποίαν ὀφείλουν

οὗτοι νὰ δεικνύουν ὄχι μόνον εἰς τὰς κοινωνικάς των σχέσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς προσευχὰς αὐτῶν, κατὰ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ εὔχεται ὁ καθεὶς ὑπὲρ τοῦ ἄλλου. Τοῦτο ἄλλως τε εἶναι σύμφωνον καὶ μὲ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους. Μήπως ὁ Θεὸς δὲν θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ ἔλθουν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας; Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἐπιθυμεῖ τὴν τελειοποίησιν τῶν ἀνθρώπων ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν, καλὸν εἶναι καὶ οἱ Χριστιανοὶ νὰ εὔχωνται πρὸς τὸν Θεὸν οἱ μὲν χάριν τῶν δέ, καὶ νὰ βοηθοῦν ἀλλήλους εἰς τὸ νὰ διαπλεύσουν τὸ πέλαγος τοῦ κόσμου τούτου καὶ νὰ φθάσουν αἰσίως εἰς τὸν ποθητὸν λιμένα τῆς αἰωνίου σωτηρίας. Ἰδοὺ ἐπάνω εἰς ποίους σπουδαίους λόγους στηρίζεται ὁ Παῦλος καὶ συνιστᾷ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς εἰς πολλὰ μέρη τῶν ἐπιστολῶν του τὴν ἀμοιβαίαν προσευχήν. Ἐπὶ παραδείγματι γράφων πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς κατοίκους τῶν Κολασσῶν, πόλεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, προτρέπει αὐτοὺς εἰς τὰς καθημερινάς των προσευχὰς νὰ εὔχωνται καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου διὰ νὰ τὸν βοηθῇ ὁ Θεὸς εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀποστολικοῦ του ἔργου. «Τῇ προσευχῇ » προσκαρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ, προσευχόμενοι » ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν». Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, πληροφορεῖ τοὺς ἰδίους, ἀγωνίζεται καὶ ὁ συμπολίτης των Ἐπαφρᾶς, ὁ ἀγαπητός του σύνδουλος καὶ ἀφωσιωμένος δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, ἀγωνίζεται ὑπὲρ αὐτῶν «ἐν ταῖς » προσευχαῖς, ἵνα στῆτε, λέγει, τέλειοι καὶ πεπληρωμένοι ἐν παντὶ θελή- » ματι τοῦ Θεοῦ». Γράφων καὶ πρὸς τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ μαθητὴν Τιμόθεον, τὸν Ἐπίσκοπον τῆς περιφήμου Ἐφέσου, προτρέπει αὐτὸν ὁ Παῦλος καὶ μετ' αὐτοῦ ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς νὰ προσεύχωνται ὄχι μόνον ὑπὲρ τῶν ὁμοθρήσκων των, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὅλων ἐν γένει τῶν ἀνθρώπων, καὶ δὴ ὄχι μόνον ὑπὲρ τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν βασιλέων καὶ ἀρχόντων. «Παρακαλῶ οὖν, λέγει, πρῶτον πάντων ποιεῖ- » σθαι δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας, ὑπὲρ πάντων ἀνθρώ- » πων, ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων, ἵνα ἤρεμον » καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι. Τοῦτο γὰρ » καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ».

Ὅ,τι δὲ συνεβούλευε τοὺς ἄλλους ὁ Παῦλος νὰ κάμνουν, ἐννοεῖται ὅτι δὲν παρέλειπε νὰ πράττῃ πρῶτα πρῶτα ὁ ἴδιος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁμοῦ μὲ τοὺς συνεργάτας αὐτοῦ εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ μόνος του πάντοτε εἰς τὰς προσευχάς του ἐνεθυμεῖτο τοὺς Χριστιανούς, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἐξέφραζε τὴν εὐγνωμοσύνην του εἰς τὸν Θεόν. «Εὐχαριστοῦμεν, ἔγραφε » πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ πάντων » ὑμῶν, μνείαν ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν ἡμῶν, ἀδιαλείπτως μνη- » μονεύοντες ὑμῶν τοῦ ἔργου τῆς πίστεως καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης καὶ » τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους, «εὔχομαι, ἔγραφεν, εὔχομαι πρὸς τὸν Θεὸν μὴ ποιῆσαι » ὑμᾶς κακὸν μηδέν, οὐχ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι φανῶμεν, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς τὸ » καλὸν ποιῆτε, ἡμεῖς δὲ ὡς ἀδόκιμοι φανῶμεν». Ἐκφράζων καὶ πρὸς τοὺς Φιλιππησίους τὴν μεγάλην αὐτοῦ εὐγνωμοσύνην διὰ τὰ βοηθήματα, τὰ ὁποῖα ἔστειλαν πρὸς αὐτόν, ὑποστηρίζοντες τὸ ἀποστολικόν του ἔργον,

«εὐχαριστῶ, ἔγραφε καὶ πρὸς αὐτούς, εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου ἐπὶ πάσῃ » τῇ μνείᾳ ὑμῶν, πάντοτε ἐν πάσῃ δεήσει μου ὑπὲρ πάντων ὑμῶν μετὰ » χαρᾶς τὴν δέησιν ποιούμενος ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον » ἀπὸ πρώτης ἡμέρας ἄχρι τοῦ νῦν».

Ἀλλ' οἱ λόγοι, χάριν τῶν ὁποίων ὁ Παῦλος ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην ν' ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Θεὸν διὰ μέσου τῆς προσευχῆς εἶναι πολλοὶ καὶ διάφοροι. Τοιοῦτοι ἐκτὸς τῶν ἄλλων εἶναι ἡ μεγάλη ἐπιθυμία τοῦ Παύλου νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ρώμης· εἶναι ὁ διακαὴς πόθος τῆς καρδίας αὐτοῦ νὰ ἐπιτύχουν οὗτοι τὴν σωτηρίαν αὐτῶν· ἦτο ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Σατανᾶ, ὅστις τὸν ἐπείραζε διαρκῶς· ἦτο ἡ παροχὴ τοῦ Πνεύματος τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀποκαλύψεως εἰς τοὺς Ἐφεσίους Χριστιανούς· ἡ καθημερινὴ αὔξησις τῆς ἀγάπης τῶν Φιλιππησίων· ἡ πλήρης καὶ τελεία γνῶσις τοῦ θείου θελήματος ἐκ μέρους τῶν Κολασσαέων· ἡ μεγαλυτέρα διάδοσις τοῦ θείου λόγου καὶ τὰ ὅμοια. Ὅλα τὰ περιστατικὰ ταῦτα δίδουν καὶ τόσας ἀφορμὰς εἰς τὸν Παῦλον νὰ ἀπευθύνῃ καὶ μίαν προσευχὴν πρὸς τὸν Θεόν.

Ἐκτὸς δὲ τῶν προσευχῶν τούτων ἄξιαι σημειώσεως εἶναι καὶ αἱ εὐχαί, μὲ τὰς ὁποίας ἀρχίζει ὁ Παῦλος ὅλας σχεδὸν τὰς ἐπιστολάς του, καὶ τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς πέντε τύπους, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἐπαναλαμβάνεται αὐτολεξεὶ εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν. «Ἡ χάρις, » λέγει, τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κοινω- » νία τοῦ ἁγίου Πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν».

Πολὺ δὲ περισσότεραι εἶναι αἱ εὐχαί, διὰ τῶν ὁποίων παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς πολλὰ καὶ διάφορα ἠθικὰ πράγματα, οἷον τὴν ὁμοφροσύνην· «Ὁ δὲ Θεὸς τῆς ὑπομονῆς, λέγει, καὶ τῆς » παρακλήσεως δῴῃ ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις κατὰ Χριστὸν » Ἰησοῦν, ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ στόματι δοξάζητε τὸν Θεὸν καὶ Πα- » τέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». «Τὴν χαρὰν καὶ εἰρήνην ὁμοῦ » μὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα». «Ὁ δὲ Θεὸς τῆς ἐλπίδος πληρώσαι » ὑμᾶς πάσης χαρᾶς καὶ εἰρήνης ἐν τῷ πιστεύειν, εἰς τὸ περισσεύειν ὑμᾶς » ἐν τῇ ἐλπίδι ἐν δυνάμει Πνεύματος Ἁγίου». «Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος τῆς » εἰρήνης δῴῃ ὑμῖν τὴν εἰρήνην διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ». «Εἰρήνη » τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἀγάπη μετὰ πίστεως ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς καὶ Κυρίου » Ἰησοῦ Χριστοῦ»· «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἐρῶ χαίρετε». Ἄλλοτε δὲ εὔχεται εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὸν ἁγιασμὸν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος αὐτῶν, τὴν θεραπείαν τῶν ὑλικῶν αὐτῶν ἀναγκῶν, τὴν παρηγορίαν αὐτῶν εἰς τὰς θλίψεις, τὴν ὑπομονὴν εἰς τὰς δυσκολίας τῆς ζωῆς των, καὶ τὴν ἐνίσχυσιν αὐτῶν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. «Λοιπόν, ἀδελφοί, » χαίρετε, καταρτίζεσθε, παρακαλεῖσθε, τὸ αὐτὸ φρονεῖτε, εἰρηνεύετε, καὶ » ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν». Τοιαῦται αἱ εὐχαὶ τοῦ Παύλου.

Τώρα δὲ ὑπολείπεται νὰ ἴδωμεν πρὸς ποῖον ἀπευθύνει τὰς προσευχάς του ὁ Παῦλος καὶ πῶς τὰς ἔκαμνεν αὐτάς. Ὁ Παῦλος λοιπὸν καὶ ὡς Χριστιανὸς λατρεύει εὐλαβῶς τὸν Θεὸν τῶν πατέρων αὐτοῦ, ὅστις εἶναι συγχρόνως καὶ Θεὸς τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν ἀνθρώπων. Καὶ πότε μὲν τὸν παρακαλεῖ νὰ σώσῃ τοὺς Ἰσραη-

λίτας, φωτίζων αὐτοὺς ν' ἀφήσουν κατὰ μέρος τὸν «οὐ κατ' ἐπίγνωσιν» ζῆλόν των καὶ νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, πιστεύοντες εἰς τὸν Χριστόν. «'Αδελφοί, λέγει, ἡ μὲν εὐδοκία (ἐπιθυμία) τῆς ἐμῆς » καρδίας καὶ ἡ δέησις ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ 'Ισραήλ ἐστιν εἰς σωτη-» ρίαν». Ἄλλοτε δὲ εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν, ἀποδίδων εἰς αὐτὸν πᾶν ὅ,τι καλὸν κατώρθωνεν εἰς τὰς Χριστιανικὰς κοινότητας, τὰς ὁποίας εἶχεν ἱδρύσει οὗτος καὶ τὰς ὁποίας ὡδήγει ὁ ἴδιος διὰ τῶν ποιμαντορικῶν του φροντίδων· «Τίνα γὰρ, ἔγραφε πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, τίνα γὰρ εὐχα-» ριστίαν δυνάμεθα τῷ Θεῷ ἀνταποδοῦναι περὶ ὑμῶν ἐπὶ πάσῃ τῇ χαρᾷ » ᾗ χαίρομεν δι' ὑμᾶς ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπε-» ρεκπερισσοῦ δεόμενοι εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόσωπον καὶ καταρτίσαι » τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως ὑμῶν;» Ὁ οὐρανοβάμων Παῦλος ἀναφέρεται εἰς τὰς προσευχάς του πρὸς τὸν Θεὸν ὄχι μόνον ὡς ποιητὴν τοῦ οὐρακαὶ γῆς καὶ Θεὸν πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς Πατέρα πρῶτον μὲν καὶ κυρίως τοῦ Κυρίου ἡμῶν 'Ιησοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον ἐγέννησε προαιωνίως δεύτερον δὲ καὶ κατὰ τρόπον ἠθικὸν ὅλων ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, «ὅσοι πνεύματι Θεοῦ ἄγονται», ὅσοι δηλαδὴ ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα περιορίζουν τὰ πάθη τῆς σαρκός των. «Ὅσοι γὰρ πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἄγονται αὐτοί εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ». Αὐτὸ (δὲ) τὸ Πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ».

Κατὰ τὸν Παῦλον Κύριος καὶ Θεὸς εἶναι καὶ ὁ 'Ιησοῦς Χριστός. Κύριος, ἡ ὁμολογία τοῦ ὁποίου ὡς τοιούτου προξενεῖ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. «Ὅτι, λέγει, ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου Κύριον » 'Ιησοῦν, καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ » νεκρῶν, σωθήσῃ». «Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε καὶ ἐχαρίσατο » αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι 'Ιησοῦ πᾶν γόνυ » κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα » ἐξομολογήσηται (ὁμολογήσῃ) ὅτι Κύριος (ἐστιν) 'Ιησοῦς Χριστὸς εἰς » δόξαν Θεοῦ Πατρός». Θεὸς δὲ, ὅστις «οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι » ἴσα Θεῷ», διότι εἶναι τῆς αὐτῆς μορφῆς, ἤτοι τῆς αὐτῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ἐγεννήθη πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Διὰ τοῦτο καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου ὀνομάζεται.

'Αλλ' εἶναι καιρὸς πλέον, ἀγαπητοί, νὰ εἴπωμεν τὸ συμπέρασμα τοῦ σημερινοῦ μας λόγου. Εἴδαμεν ὅτι ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐνεπνέετο ἀπὸ μεγάλην εὐλάβειαν, ἡ ὁποία τὸν ἔκαμνε καὶ ὁ ἴδιος νὰ προσεύχεται συχνάκις καὶ τοὺς ἄλλους νὰ προτρέπῃ πρὸς τοῦτο· «ἀδιαλείπτως, λέγει, προ-» σεύχεσθε»· διὰ κάθε περιστατικὸν τοῦ βίου σας εὐχαριστεῖτε τὸν Θεόν· διότι τοῦτο θέλει ὁ Θεός. Εἰς τὰς προσευχάς σας δύνασθε νὰ ἔχετε ὑπ' ὄψει σας ὁμοῦ μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ 'Ιησοῦ καὶ τὴν ἰδικήν μου λατρευτικὴν πρᾶξιν.

Ἂς τιμῶμεν λοιπὸν καὶ ἂς λατρεύωμεν τὸν Θεόν, ὡς μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Παῦλος, βέβαιοι ὄντες, ὅτι τοιουτοτρόπως καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ κάμνομεν, καὶ τὸ θρησκευτικόν μας τοῦτο καθῆκον ἐκτελοῦμεν τελείως σύμφωνα μὲ τὴν Ἁγίαν Γραφήν.